DÜNYANIN EN PİS SOKAĞI

Tarık Buğra

YAYIN NU: 203
EDEBÎ ESERLER: 99

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-998-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım : 1989
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: GNG Tanıtım

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş
Merkezi No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2020

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Tarık Buğra (d. Akşehir, 2 Eylül 1918- ö. İstanbul, 26 Şubat 1994); Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en önemli yazarlarından olan Tarık Buğra ilk ve orta tahsilini Akşehir'de tamamladı. Konya Lisesi'ni bitirdi (1936). Çeşitli aralıklarla İstanbul Üniversitesi'nin Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerinde ikişer üçer yıl okuyup vazgeçti. Akşehir'de çıkardığı *Nasrettin Hoca* gazetesi ile gazeteciliğe başladı. İstanbul'a gelince *Milliyet*, *Yeni İstanbul*, *Haber* ve *Tercüman* gazetelerinde fıkralar yazdı, sanat sayfaları düzenledi. Haftalık *Yol* dergisini çıkardı.

Tarık Buğra, gazetecilikle olan ilgisini 1983 yılı sonuna kadar devam ettirdi. Gazete yazılarının değişik ve kendine has özellikleri vardır. Hiçbir zaman basmakalıp düşünce ve ideolojilerin takipçisi olmamıştır. Zaman zaman dil, edebiyat ve sanat konularına da yer verdiği bu yazılarında hür, bağımsız ve meseleler karşısında tarafsız bir yazar olma vasfını kaybetmemiştir.

Tarık Buğra, edebiyat dünyasına küçük hikâyelerle girdi. Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir yarışmada "Oğlumuz" adlı hikâyesi ile ikinci olması, onun için bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonra *Çınaraltı* ve *İstanbul* dergilerinde hikâyeler yazmaya devam etti. Bu hikâyeler kronolojik bir sıra ile incelendiğinde ilk dikkati çeken şeyin, yazarın bir acemilik/çıraklık dönemi olmayışıdır. Hemen her yazarda takip edilen zaman içinde ustalaşma, Tarık Buğra'da görülmez. O, daha ilk hikâyesinde usta bir yazar olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı, sevda ilişkileri, küçük kasaba intibaları gibi ferdî ve dar çerçeveli konular göze çarpar. Tarık Buğra olay değil, atmosfer hikâyecisidir.

Roman dünyamızda Tarık Buğra'ya sağlam ve sarsılmaz bir yer sağlayan eseri hiç şüphesiz *Küçük Ağa*'dır. Bu eserde ve bunun devamı olan *Küçük Ağa Ankara'da* ve *Firavun İmanı* romanlarında Millî Mücadele ilk defa değişik bir açıdan ele alınmıştır. Daha çok devletin resmi görüşünden hareket eden Kurtuluş Savaşı romanlarının tam aksine bu üç romanda meseleler, insan/millet açısından ele alınmış, yeni ve doğru bir yorumla ortaya konulmuştur. Bu roman "tarihî açıdan Millî Mücadele'de insanın yeri, milletin yeri nedir?" sorularının cevaplarını araştırır.

Yazar, *Yağmur Beklerken* romanında Serbest Fırka denemesinin, *Gençliğim Eyvah*'da ise 1970'li yıllarda Türkiye'nin bir numaralı meselesi haline gelen anarşi olaylarının değişik yönlerini,

perde arkasını tasvir ve tahlil eder. Tarık Buğra, *Osmancık* romanı ile de, Osmanlı devletinin kuruluş yıllarını anlatmıştır. Bu eserde de cihan devletini kuran irade, şuur ve karakterin tahlili vardır.

Tarık Buğra, roman kahramanlarını idealize etmez. Onun romanlarındaki bütün tipler tabiîdir. İnsanı, en gerçek ve inkâr edilemez yanından -mizacından- ve insanın en soylu duygusundan -hüzünlerinden- ele almıştır. Bu özellikleriyle Tarık Buğra, realizmin Türk romancılığındaki en usta yazarlarından birisidir. Tarık Buğra'da belli ve kalıplaşmış bir fikri ispatlama, yorumlama ve propogandasını yapma endişesi yoktur. O, romanı, roman olarak düşünür. Tarık Buğra'yı bugün ve gelecekte sarsılmaz yapan özellik onun bu tutumudur. Ona göre roman, hatta sanat "kâinatı ve insanları bir mizaca göre yeniden yaratmaktır." Bu açıdan bakılınca Tarık Buğra, bir tahlil ustası olarak göze çarpar. Onun bazı romanlarında insan, bazılarında mesele ön plândadır, fakat ikisi de her zaman dengelidir. Tarık Buğra roman ve tiyatro gibi yarına kalıcı eserlerin en mükemmel kültür Türkçesi ile yazılacağını savunmuştur. Sanat eseri için her türlü basmakalıbı reddeden bağımsız bir sanat anlayışını benimsemiş olan Tarık Buğra, güzel Türkçesi, canlı ve yoğun üslûbu, derin tipleri ile Türk hikâye, tiyatro ve roman yazarlarının başında yer almıştır.

Eserleri: ***Hikâye:*** Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964, yeni ilavelerle 1969) ***Tiyatro:*** Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı (1979) İbiş'in Rüyası, Bir Ben Vardır Benden İçeri, Güneş ve Arslan ***Gezi Yazıları:*** Gagaringrad (Moskova Notları) (1962), ***Fıkra ve Deneme:*** Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Bu Çağın Adı (1990), Politika Dışı (1992). ***Roman:*** Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbiş'in Rüyası (1970), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983). ***Senaryo ve oyunu:*** Sıfırdan Doruğa-Patron (1994).

Birinci Bölüm

Hacı beyi öldürmek

Kayanın üstündeki çukur, sanki namluya destek olsun diye oyulmuştu; böylece mavzeri daha iyi kavrayabiliyordu:

Sağ el kabzada, mengene gibi.

Ama işaret parmağı, bütün kasları saran gerilime yabancı; yumuşak, bağımsız, tek başına.

Akla aykırı bir rahatlıkla, tetiğin bir santim ötesinde, son saniyeyi bekliyor.

Beden, özellikle de bilek, terleten o gerilimle bir bütün. Sâdece işaret parmağı. Evet, ayrı o: Hür ve bağımsız; rahat; tek başına.

Göz, gez, arpacık. Ve tetiğin, istekli kadın direnişini çökertecek dokunuş ve kuru, tok bir ses!

Orada, o yassı kayanın arkasında, yüzükoyun uzanmış, karnında ve bacaklarında haziran toprağının sıcaklığını duya duya bu sesi bekliyor.

Bu bekleyişten başka bir şey yok. Zaman da yok: Belki birkaç dakika bile olmadı; ama belki de, yüzünü bile görmediği dedesinin öldürüldüğü andan beri, altmış küsur yıldır burada, hep böyle bekliyor. Şimdi, bu bekleyiş için doğmuş, bu bekleyiş için -on altı yıl- yaşamış gibidir o: Bu bekleyişin dışında hiçbir şey düşünülemez, duyulamaz, istenemez, olamaz.. sanki.

Sanki değil; kesin.

Nişan çizgisi yüz elli adım kadar aşağıdaki keçiyolunda bir inek tezeğini gösteriyor. Gez'le arpacıktan geçerek teze-

ğe -dakikalardır- mıhlanıp kalan göz önce karıncalanmaya, sonra da ağrımaya başladı. Onu dinlendirmek için sol gözünü de açıyor ve bakışları, en düşük tempoyla, yarım daire çiziyor: Sağ ilerde, çok uzaklarda, dorukları karlı dağlar ve bir çanağın dibi gibi, morumsu bir göl.

Karşıda, bulunduğu sırtın aksine, dimdik ve kayalık bir yamaç.

Solunda vâdi, sınırsız ve kimi yerleri sarı, kimi yerleri pembe bej ya da kestane rengi ovaya açılıyor. Çok, çok uzaklarda -işitmiştir- eteklerinden demiryolu geçen, güneş vuran yerleri bakır rengi, gölgelerde de çürümüş manda etini andıran yayvan ve otsuz, ağaçsız dağlar.

Ovaya açılan vâdi, inadına, yemyeşil. Çeşit çeşit yeşil.

Ve gökyüzü: Açık mavide sarışın ibrişimler çakıyor, uzaya kısala.

Bir şeyler sezer gibi oluyor: Bütün bu görüntüler bu bekleyişe aykırı. Güzelliklerden, iç genişlemesinden hoşlanmıyor, tedirginleşiyor bu bekleyiş; huysuzlanıyor ve sadece gezin aralığından, arpacığın tepesinden görmek istiyor.

Adı Ali'dir. Ali, namlusuyla uzakları taramaya başlıyor; özel bir araçla uzayı, yıldızları inceler, gemisini indireceği gezegeni arar gibi.

Güneş, bulunduğu sırtın arkasına kaymak üzeredir; çamların sivri tepelerine değdi değecek.

Aşağıda vâdi daha şimdiden esmerleşti. Yeşiller neftiye bakıyor artık.

Karşı sırtta gölgeler tepeye tırmanıyor; ama yukarılarda hâlâ pembe gümüş parıltılar var.

Korudan kuş sesleri geliyor. Çamlar, alttan alta uğuldamaya başlamıştır: Yaylaların tez elden akşama dönüveren ikindisi.

Gerginleşiyor Ali. Ve nişan çizgisi yeniden tezeği buluyor.

Sabırsızlık değildir bu. Gözü yorulmasa mesele yok; o zaman kendisini unutup gidecek.

Elleri terlemiştir; onları önce toprağa, sonra yenlerine sürtüyor. Ve gene kavrıyor kabzayı, mengene gibi. Ve işaret parmağı, gene, yumuşak, rahat, gevşek, bağımsız, hür. Ama Ali, aslında, bütünüyle bu parmağındadır; bu parmağıdır Ali.

Birdenbire kaşları çatılıyor. Demek olabilirmiş, daha da gerginleşiyor; sırtı kabarıyor ve kafası donuyor. Şimdi bütün sesler dinmiş, renkler erimiştir; çünkü o geliyor; türkü söyleye söyleye:

Odasında yanar ışık,

Sofrasında gümüş kaşık,

Kalınca bir kadın sesine çalmaktadır ses; ama şaşılacak kadar temiz ve gürdür:

Hacı beyi öldürmüşler;

Ona da, acaba, türkü yakacaklar mıydı?

Sol yanında çifte beşik.

İkiz değiller, ama onun da iki küçük çocuğu var. İkisi de oğlan.

Az sonra, sırtı dolanan dönemeçte görünecek, yatık yokuşu -inek tezeğine doğru- tırmanmaya başlayacaktı.

Hacı beyi…

Önce eşeğin başı görünüyor, hemen arkasından da o.

Öldürmüşler,

Sol yanında /

Eşeğe, budanmış, upuzun bir ağaç gövdesi sarılmıştır. Biliyor Ali; saban oku yapacaktır onu: Köy kahvesinde, dün akşam, kendi söylemiştir.

Türkü sürüyor ve eşek, ahırın kokusunu almış, pıtır pıtır yürüyor. Ali, bir an için, hayvan uçuyor sanmış ve telâşlanmıştır; ama tez toparlanıyor: Burayı yokuş yüzünden seçmemiş midir?

Nitekim, eşek yavaşlıyor. Ve az sonra da, koyu kahve-

rengi kasket arpacığın hizasına geliyor: Gezin sol kıyısı, arpacığın cıva damlası gibi parlayan tepe noktası ve kasketin kıyısından taşan kulak sayvanı!

Tetik şimdi emniyettedir ve Ali'nin yüzü, ağlayıverecekmiş ya da böğrüne sancı saplanmış gibi, kasılmıştır. Arpacığın parıldayan ucu, sanki mıknatıslanmıştır; kulak sayvanıyla birlikte sola doğru kayıyor.

Türkü bitmiştir. Şimdi dünyada çıt yoktur.

Sağ bilek, olamazın sınırını aşarak biraz daha katılaşıyor ve işaret parmağı, o şaşılacak rahatlıkla, emniyetteki cilve direnişini çökertiyor: Çatlak bir ses!

Ama, hemen peşinden, soldaki Kalederesi gümbürdüyor.

Ve, öteki, eşeğin üstündeki, bir karış havaya zıplayıp yere yuvarlanmıştır: Doğancılar köyünde, artık, Sarı Mehmet diye biri yoktur.

Eşek olduğu yerde bir kere döndükten sonra, patikayı bırakıp bayır aşağı koşmaya başlamıştır. Ali, kayanın ardından fırlamış, gövdesi az öne eğik, ayak parmakları üzerinde birkaç kere yaylanıyor. Burnundan solumaktadır. Gözleri ateş saçıyor. Şimdi tam bir vahşi hayvandır o; uyanık ve tetikte. Acımasız mı, acımasız ve korkak. Hem saldırı bekliyor, hem saldırılara hazır hem meydan okuyor bütün dünyaya ve hayata, hem de böğrüne saplanıverecek hançeri bekliyor.

Burnundan soluyor, gözleri ateş saçıyor, meydan okuyor, korkuyor ve bayır aşağı uzanan cesede gene ateş etmek istiyor; ama gümbürtülü yankıyı kulaklarında yeniden buluyor, vazgeçiyor, koşuyor, Karaçamlık'ın içine dalıyor. Kâh koşarak, kâh zikzaklar çizerek, kâh oturarak ormanda oyalanıyor; öte yakadan iki köylü ile karşılaşıyor, selâmlaşıyor. Sürülerini indiren Fırınlı çobanlarını görüyor, saklanıyor.

Eve geldiği zaman yatsı kılınmış ve bütün köy Ali'nin Sarı Mehmed'i vurduğunu öğrenmiştir: Beklenen olmuştur.

Ninesi minderde kıvrılıp kalmış, dayanamamış, içi geçmiş, uyumakta; anası damda onun yolunu gözlemektedir. Ali'ye, "Durma kaç" diyor.

Ali onu işitmemiş gibidir; mutfağa gidiyor, yufkaya haşlanmış yeşil fasulye sarıyor, koca koca lokmalarla yemeye başlıyor.

Ana onun sırtına yapışmış gibidir; ikide bir, kollarından tutup sarsa sarsa, "durma kaç" deyip durmaktadır. Gürültüye nine de uyanmıştır. Doğduğundan beri kulağına, "Sarı Mehmed'i vuracaksın, Sarı Mehmed'i vuracaksın, Sarı'yı vuracaksın, Sarı'yı vurup bubanın kanını yerde komayacaksın, arımızı, namusumuzu kurtaracaksın" diye fısıldayan iki kadın, bir yalvar yakar, bir paylaya paylaya emretmecesine, "Kaç, durma" diyorlardı.

Dışarıdan

Kıvır kıvır bir tiftik keçisi iki ayağının üstüne kalkmış, çitten taşan asma dallarını kemiriyordu. Gözleri hazla yumulmuştu. Sakalları bu hazdan titrer gibiydi. Doktor,

- "Hişt, hişt" diye ellerini çırptı.

Keçi oralı bile olmadı. Doktor da, bu sefer, bir taş savurdu. Tutturamamıştı. İkinci taş keçinin boynuna geldi; ama hayvan, başını şöyle bir salladıktan sonra, işini aynı keyifle sürdürdü: Gözler yumuk yumuk, sakal titreyip duruyor.

İyiden iyiye öfkelenmiş, hırslanmıştı doktor. Yerden bir taş daha aldı; yok ama; çok büyüktü bu. Atamadı. Onun durakladığını gören Bucak Müdürü güldü:

"Salla gitsin; korkma. Vız gelir merete".

Doktor taşı bıraktı. Kalktı. Sonra da, bir koşu, çiti do-

lanıp keçinin yanına gitti, boynuzlarından yakaladığı gibi yola sürdü; kabasına da hatırı sayılır bir tekme oturttu.

Yerine dönerken homur homur homurdanıyordu: "Vay namussuz vay; dokunulmaya dokunulmaya kendisine dokunulmayacağına inanmış. Hindistan'daki inekler.. yahut birtakım insanlar gibi".

Ali'nin tutulup ilçeye götürüldüğü gündü. Doktor, yedi kilometre kadar güneydoğudaki Algılı Çiftliği'ne gidecekti. Oraya yol yoktu. Yanaşma da atı daha getirmemişti. Fırsat bu fırsat diye, arkadaşı müdürle çene çalmak için bucağa birkaç saat erken gelmişti. Ama konu onun düşündükleri değildi; hep Ali'den konuşulmuştu.

Müdür, cinayeti anlatırken hep "pusu" diyor, doktor da hep gülüyordu:

- "Ne pusu ama".

Ona göre, Ali'nin bütün dikkatleri; bir kayanın ardına sinip beklemesi, köye dönerken görünmemek çabası, geceyi beklemesi; kısaca, hepsi, hepsi masaldı ve bambaşka bir açıdan yorumlanmalıydı:

- "Yahu Fazıl, sen şairsin, hikâyecisin, romana çalışırsın. Benimle Freud için az çene çalıp didişmedin; sosyal psikoloji, sosyoekonomi, kültür yapısı, ıvır zıvır der durursun," diyor ve ekliyordu:

- "Sen anla".

Galatasaray'dan arkadaştılar. Fazıl, Hukuk Fakültesinden sonra askerliğini yapmış, Siyasal Bilgiler'e de gitmiş ve sonunda da idareciliğe karar vererek burada göreve başlamıştı. Doktoru dalgacı bir gülümseyişle dinliyordu. Bu da doktoru büsbütün hırslandırdı:

- "Masal ya; çünkü bütün yöre, bir günün sabah ezanını bekler gibi, işte bu cinayeti beklemekteydi. Hem de cinayetin mavzerle işleneceğini bilerek. Mavzerle, zira bu yöredeki yedi köyün tek mavzeri, yedi köy de biliyor, Ali'lerdedir."

Fazıl hep gülüyordu. Doktor da güldü; ama ne gülüş:

- "Ne pusu ama! Kimin öldürdüğünü anlamak için öldürüleni görüvermek yetti de arttı bile."

Fazıl'ın gülümseyişi değişmedi; sâdece genişledi:

- "Sen öyle bil."

Doktor başka bir yol denedi:

- "Asarlar Ali'yi, değil mi?"

Fazıl hâlâ dalgacıydı; ama artık ciddiyeti taklit ediyordu:

- "Elbette" diye başını sallarken de ekleyiverdi: "Tabiî beraat etmezse."

- "Yok devenin pabucu."

Sonra düşünür gibi yaptı:

- "Ha; anladım. Yaşı küçük demek istiyorsun."

- "Yok canım. Yaşını maşını hesaba kattığım yok."

Doktor sinirlenmeye başlamıştı:

- "O halde?"

- "Ne o haldesi?"

Doktor sigara paketine uzandı:

- "Her şey gün gibi ortada iken."

Fazıl sigaraya ondan önce uzandı. Şimdi gerçekten ciddileşmişti:

- "Kızmadan söyle: Ortada olan ne var meselâ?"

- "Meselâ mavzer."

- "Mavzeri bulamadılar ki."

- "Olsun. Başka kimsede mavzer olmadığını herkes biliyor."

Fazıl, doktorun aksine, sigarasını keyifle içiyor ve doktor için, alaydan kötüsü, olayı kavramaktaki üstünlüğünün tadını çıkarıyordu:

- "Yargıçlar da bilmek isteyecek. Yargıçlar, üstelik, Ali'nin mavzeri olup olmadığını da bilmek isteyecekler."

İskemlesini doktora doğru çekerek sürdürdü konuşmasını:

- "Şöyle düşün bak: Diyelim ki, Ali; tabii Ali değil de

avukatı, 'Ali mavzeri, daha geçen yaz, köyden geçen birine satmıştı' dedi ve Ali'nin emmisinin enişte sinin dünürü de, 'He ya hâkim beğ; pazarlığı da Rüstem'le ben kesiverdiydik Pelitli Tarla'da' diye tanıklık etti. De bakalım arkadaşım; n'olacak şimdi?"

Doktor gene aynı sözle güldü:

- "Yok devenin pabucu."

Müdür de güldü; ama üstten üstten:

- "Devenin pabucuna aklım ermez. Ama dahası var: Cinayetin işlendiği yer Kalederesi'nin kuzeyindedir. Ya başka bir Ali veya Veli çıkar da, Ali'nin o gün, kuşluktan akşam ezanına kadar, güneydeki tarlasında kendisine yardım ettiğini ve Kezban'ın, Zeynep'in, Zehre'nin, İpraham'ın, Yusuf'un, Yunus'un da buna şahit olduğunu söyleyiverirse? Ha, doktor? Sustun bakıyorum."

Doktor, meğer keçiye öfkelenmezmiş; öfke denilen şey yeni yeni dalgalanıp kabarıyordu içinde:

- "Olmaz öyle kepazelik" diye soludu.

- "Olacağına bak sen, Yılmaz" dedi Fazıl da. Ama artık ne dalga geçiyor ne de üstünlük numaralarına yatıyordu; o da bir kepazelikten söz eder gibiydi artık. Bir farkla: Onun duyduğu öfke değil, hüzündü:

- "İş bu kadarla da bitmeyecek, Yılmaz: Bu sefer, Sarı tarafının tanıkları, Ali'yi, daha dört gün önce, Karaçamlık'ta mavzeriyle gördüklerini söyleyecekler, aralarından biri de çıkacak, cinayet günü, bilmem ne işi için güneye gittiğine, amma velâkin, şahit Veli'nin veya öteki Ali'nin dediği gibi, Ali'yi Pelitli Tarla'da, töbeler töbesi, görmediğine yemin edecektir. İşte bunlar önemli, diyeceksin. Nerdeee? Zira öteki tanıklar gibi bunlar da yalancıdır. Nitekim bir kocakarı getirirler mahkemeye; o da, bu veya öteki tanığın dediği saatlarda, Kalederesi'nde veya Pelitli Tarla'da değil, doğudaki kendi tarlasında mısır ufalarken Ali'nin geldiğini, kendisiyle -tam da cinayet dakikalarında- çene çaldığını,

hatta bilmem ne kuyusundan, hayrına, su çekiverdiğini, bu yüzden de ona dualar ettiğini söyler ve, 'Unutur muyum heç, hay reyis beğ' der."

Doktor, yeni yaktığı ikinci sigarayı atıp çiğnedi:

- "Rezalet."

Fazıl içini çekti:

- "Rezalet tabi. Ve bu rezaleti mahkeme heyeti de pekiyi bilir. Ama tez elden tarlalar satılmış, kurt gibi kasaba avukatları tutulmuştur ve Yargıtay vardır; karar sağlam çıkmalıdır.

İçini çekerek sustu. Konuşmak istemez gibiydi. Doktor da öyle. Biri sigara paketiyle oynuyor, öteki ise dilini dişleri ile yanaklarının arasında döndürüp duruyordu.

Sanki tek başlarına idiler. Fazıl, neden sonra, gene kendi kendine konuşur gibi, basık bir sesle:

- "Bu durumda, sağlam bir karar kaç yılda çıkar, var sen hesap et. Hem işin bu yanı o kadar önemli değil. Bakarsın af çıkar veya af çıkmaz da, üç beş yıl sonra olsa bile, hak yerini bulur. Mesele bu değil ki; mesele kan davasında. Sarımın iki oğlu var; büyüyecekler. Onları da, Ali gibi, analarının, nineleri büyütecek, şartlandırarak, beyinlerini yıkayarak. İş, belki onlara bile kalmayacak; iki tarafın da, sürüsüne bereket, yığınla er kişisi var."

Birden kesti ve daha bir dikkatle baktı doktora:

- "Heey; dinlemiyorsun beni."

- "Yo" dedi doktor, silkinerek; "kulağım sende."

Dalıp gitmişti; doğru. Ama ne kadar uzaklara olsa da, Fazıl'ın sözleri idi onu götüren:

- "Tekrarlayayım istersen dediklerini."

İnandırmıştı. Fazıl,

- "O zaman anladın sanırım" dedi.

- "Evet."

- "Ali ha asılmış, ha asılmamış; bir şey değişmeyecek. Sarı'nın dul kalan karısı bir yandan, anası öte yandan, baş-

lamışlardır bile işlemeye. Biri, çene kemikleri kenetlenmiş, öteki dövüne dövüne, köyden köye ünleye ünleye. Biri, sütümü helâl etmem; öteki, aslan oğlumun kanı yerde kalırsa, yarın ahrette iki elim iki yakanızda diye, aile erkeklerini, oğullarını, şimdiden işlemeye başladılar. Zaten onlarınki kırılamaz bir geleneğin uyulması şart töreninden başka bir şey değil; çünkü bu tören unutulsa bile, kanlı çark, yüzyıllardır nasılsa öyle işleyecektir."

Sustu. Doktor da ondan koptu. Çok uzaklarda idi artık.

Gün ikindiye döndü dönecek. Bin küsur metre yüksekliğin, öğle sıcağından sonra, insanda iyiye, güzele ve bütün ilişkilerde köklü barışa özlem uyandıran, ama hüznü de beraberinde getiren serin esintisi yaprakları ürpertmeye başlamıştır. Ama Yılmaz, artık bunun da farkında değildir. Aksine, beyni lodos denizlerine dönmüştür; dev dalgaların tepelerinden uçuşan köpükler gibi, kulaklarını, beyninden, birtakım bölük pörçük sözler zorlayıp durmaktadır; unuttuğu, daha doğrusu unutmak için didinip durduğu Güneydoğu ağzıyla işitmektedir onları:

- "Büyüyeceksin. Aslan gibi olacaksın. Kanımızı alacaksın, Yılmaz'ım. O zaman ben de rahat rahat yatacağım. Yoksa hortlar da, her gece gelir boğazını sıkarım."

Doktor Yılmaz kan gütmenin ne olduğunu biliyor; hem de, Fazıl gibi, gözlemlerle, izlenimlerle değil; içinden.

Fazıl, analaron kışkırtma sözlerini söylüyordu. Meselâ; "Öcünü koyan oğlan doğuracağıma, çıtıklı doğuraydım da rospu olaydı."

Ama Yılmaz'ın kulaklarını daha başka sözler -yenidenyokluyor. Uzaydan, bambaşka gezegenlerden gelmektedir bunlar ve bunları ana sesi, nine sesi değil, bambaşka bir ses söylemektedir:

- "Babamızı Gori'ler öldürdü; beni onlar sakat koydu; unutma bunu benim koç kardeşim."

Ve,

- "Bana ağabey deme."

Ve,

- "Ne yüzle çıkıyorsun karşıma? Ailemizin yüz karasısın sen."

Ve,

- "Yılmaz, Yılmaz, Yılmaz, elini, ayağını öpeyim Yılmaz; al öcümüzü."

- "Hey, sana söylüyorum, Yılmaz."

Doktor silkindi ve gülümsedi. Fazıl, bilebilse, allak bullak olurdu; ama bu gülümseyişi soru yerine aldı:

- "Kahve içelim mi dedim."

- "Çay?"

- "İyi ya; nefis bir çay var. Suriye'den geldi."

Jandarmayı çağırdı; söyledi. Er;

- "Doktor beğ çayı sever, bilirim" diyordu. Suyu çoktan ateşe koymuş.

Doktor kalktı, çite doğru yürüdü. Konuşmak istemiyordu; buna karşılık, Fazıl konuşsun, kendisiyle ilgilenmesin istiyordu. Asmayı incelemiş de konuya dönmüş gibi,

- "Demek öyle" dedi.

Başarmıştı:

- "Bitebilirdi bu iş" diye başladı Fazıl; "Bir ara, bitecek gibi gelmişti bana. Ama kadınlar…"

İyiden iyiye heyecanlandığı belliydi; kalkıp doktorun yanına gitti; anlattıklarını doktorun da kendisi kadar önemsemesini istiyordu:

- "Şöyle bir baktın mı, hiçbir şeye benzetemezsin onları. Hele insana? Hele hele kadına, hiç! Evlenir evlenmez ihtiyarlamaya başlarlar: Tarlada öküze, evde ineğe dönerler. Çalışır ha çalışır, doğurur da doğururlar. Artık onlar yoktur; kocaları, kaynanaları, kaynataları, eltileri, kayınları ve çocukları vardır.. sanırsın."

Doktorun kolunu tutmuştu; çekti. Geçip oturdular:

- "Ama bu meselede, yâni kan gütmede, yâni ölümde söz

hakkı, tıpkı doğumda olduğu gibi onlarındır. Anlaştırma, barıştırma çabalarına karşı öyle bir direnişleri var ki, görsen korkar, ürperirsin. Oğlan olsun çocukları diye yırtınırlar ve oğullarını, sanki ya öldürsün ya da öldürülsünler diye doğururlar. Yaşamanın başka bir anlamı yoktur sanki; böyle olmasa yaşayamazlar sanki. Hatta kan gütme olmasa doğurmazlardı; doğmazlardı. Daha bu bahar öncesiydi, erkekleri nasıl kışkırttıklarını gördüm ve, inan Yılmaz, korktum."

Fazıl gerçekten korkmuştu o gün. Ve bu korkuyu doktorun anlayamadığını, anlayamayacağını sanıyordu:

Fazıl, o gün, gencecik gelinleri veya elleri, yüzleri köseleye dönmüş, kırış kırış olmuş eski anaları, nineleri görmüştü. Hepsi de korku vermişti ona. Fazıl'a göre, onları, ölümün bile gideremeyeceği sanılan o kinle ayaklanmış hortlaklar gibi görünce ilikleri donardı insanın.

Fazıl, daha önceleri, onları, köyün sokaklarında hızlı hızlı yürüyen, tarlalarında eğilip doğrulan, arada bir de, birkaç kelimelik tiz sesler çıkaran, bakışlarında, yüzlerinde bir duygu kırıntısı bulunmayan, araç, gereç ile insan arası, yok, insan değil, araç gereçle canlı arası bir, bir; şey işte, bir şeyler sanırdı.

Ama aracılık yaparken ve onları konuşmalarında görünce?

Köyün erkeklerini kendisi yumuşatmıştı. Direnenler delikanlılardı; onları da kaymakam ile jandarma komutanı yola getirir gibi olmuştu. Bunun arkasından da Müftü Efendi o kadar akla ve gönle yakın konuşmuştu ki, Fazıl, başardık diye düşünüyordu: Erkek yüzleri yumuşamış, hüznü ve acımayı, asıl önemlisi, toprağın ve gökyüzünün ötesini sezer ve benimser gibi olmuştu.

Ama çok sürmemişti bu Cennet'e yönelen niyet: Yüzler gene donmuş, kaşlar gene birbirine pençe salmıştı. Gözlerde beliren ışıltılar gene kaybolup gitmişti; gözler gene ölüme bakıyordu karanlık karanlık.

Fazıl sonradan anladı, bu değişmenin, yaşayışa ve yaşayanlara yabancı bu donuklaşmanın sebebini. Sebep kadınlardı:

Kadınlar kapı aralarına, avlulara, avuç içi kadar küçük pencerelerin diplerine kümelenmiş, konuşuyor, konuşuyor, konuşuyorlardı; sanki kelimelerle değil, ses tonlarıyla konuşuyorlardı. Sözlükler, sanki, onların kelimelerini kusmuştu; istemezdi hiçbir sözlük onların kelimelerini sanki!

Kovanlarına çomak sokulmuş arıları, ya da yuvaları baskına uğramış karıncaları andırıyordu kadınlar: Arılar gibi öfkeli, karıncalardan telâşlı!

Fazıl, sonra, onların, Müftü efendi konuşurken el, kol, göz, kaş işaretlerini de görmüştü. Erkeklerine idi bu işaretler ve hepsi de tehdit yüklüydü, buyruktu ve yıldırabilmişlerdi erkeklerini.

Kana kan istiyordu kadınlar; kesinkes!

Gün gelip kendi oğullarının, ya da erkeklerinin öldürüleceğini, belki de öldürülmesi gerektiğini düşünmeden yapamıyor, bu yüzden de, öldürmek hakkının bırakılmasını istemiyorlardı. İki, üç yüzü bulmayan kelimeleri ile düşünceler yürütüyor, mantıklar kuruyorlardı ve bunların hepsi de gözü dönmüş bir öfke ile bu hakkın savunmasını yapıyordu. Yalnız öfke de değildi veya öfke idi de, sâdece, erkeklerini aşağılamalarla kışkırtmaya yöneliyordu.

Fazıl, Yılmaz'ın bütün bunları anlamadığını, anlayamayacağını, çünkü anlatamadığını sanıyordu. Bu çaresizlikle içini çekti,

- "Anlayamazsın" dedi.

Göz göze geldiler. Doktor gülümsedi, buruk, belki de gücenik:

- "Biliyorum."

Fısıldar gibi söylemişti. Yakalanıvereceğinden korktu. Ama Fazıl'ın açıklama beklediği de, isteyeceği de yoktu. Buna rağmen telâşlandı ve ayağa kalkıverdi:

- "Nerde kaldı be!"

Fazıl da, konuyu noktaladığı için, onun bu çıkışından ferahlamış gibiydi; güldü:

- "Çay bu, doktor; demini almalı. Yoksa piç olur."

- "Yok, yahu" dedi Yılmaz, "Atı getirecek yanaşmayı soruyorum ben."

Gerçekten de çayı unutup gitmişti. Bir an önce çiftlikte olmak istiyordu artık; Aziz'i görmek için.

Çay nefisti ve Gürnes tepesine baş eğen günün sarışın ışıklarında rengi de tadı kadar keyiflendiriyordu. Yanaşma, onlar ikinci bardaklarını bitirirken geldi.

- "Bir bardak daha?"

- "Hayır" dedi doktor; "yolcu yolunda gerek."

Ama Fazıl,

- "Recep de içerdi" deyince kabul etti. Böylece de, haberi bir çay içimi geç almış oldu:

***

Atlarını, batan güne karşı, tarih öncesini andıran kayalıkların arasından dörtnal sürüyorlardı. Receb'inki hep bir boyun geride idi, gem zorlamasıyla. Doktor, biraz da gönül almak için sordu:

- "E bakalım Recep onbaşı, çiftlikte ne var, ne yok?"

Recep ya; "Heç be doktor beğ"; ya da, "Hep bildiğin gibi be doktor beğ" diyecekti. Ama hiç de öyle olmadı:

- "Aziz'i bildin mi? Kaçtı."

Yılmaz, başını çevirip bakmadan yapamadı:

- "Ne? Nasıl yâni?"

- "Heç işte" dedi Recep, açıklamaya giriş olarak; "Doğancılarda, hani Aziz'in köyünde bi Ali deye biri vardı."

- "Bilirim" diye kesti doktor, "Aziz'in yeğeni."

- "Hah işte. O Ali'nin de, rahmetlik olmuş ağasından olma bi yiğeni vardı. Beş, altı yaşında bi oğlan. Aziz, yatsı

sonu, doğru gitmiş Doğancılara ve de o çocuğu kaptığı gibi gayıplara garışmış işte."

***

Biliyordu Yılmaz; çiftliğin yirmi kilometre kadar kuzeyindeki Doğancılar'da Aziz'in adı Kancık Aziz'di. Çünkü Sarı'yı onun öldürmesi gerekti. Ne var ki, ötekilere hiç benzemiyor, öldürmek istemiyordu. Kaçtı köyünden. Öldürülmekten korktuğu için değildi bu. İyi tanımıştı doktor onu: Kaçışı öldürmektendi Aziz'in. Ama anlayan kim?

Aziz'in sülâlesi Sarı'nın sülâlesine diş biler, fakat Aziz'den tiksinirdi. Bunu Yılmaz'a, yana yana, kendisi söylemiştir.

Yana yana; buruk mu buruk bir gülümseyişle ve anlaşılmayanların, en kutsal haklan yenmişlerin, öfkeden arınmış, hattâ siteme bile bulaşmamış gülümseyişi ile, anlatmıştı kendisini, Yılmaz'a.

Dağların ardında
bir benzerin var

Ve gene böyle bir Haziran ikindisinde, on, on beş metre aşağıda, devrile devrile, köpük köpük akan Gökçay'a bakan bir kayanın üstünde otururken, Yılmaz da, önleyememiş, Aziz'e kendi hikâyesini anlatmıştır:

Onların yöresi buralara çok, çok uzaklardadır. Ama oralarda da kan güdülmektedir.

Çok zengindi babası Yılmaz'ın. Köyleri vardı, adamları vardı. Soydan kalma idi bunlar. Ve bir de kan dâvası kalmıştı soydan; bir başka ağanın soyu ile.

Ve, bir Reşo vardır babasının adamları içinde.

Ve, Reşo, babasının öteki adamları gibi değildir; Reşo, Yılmaz'ın babasını kendi öz babasından çok sever, sayar.

Ve, Dünya bir yana, Reşo için, ağası bir yana. Reşo öylesine sever ve sayar ağasını, yâni Yılmaz'ın babasını.

Ve, günlerden bir gün, ağanın konağı basılmıştır.

Ve, Reşo'nun ağası, Yılmaz'ın babası öldürülmüştür.

Ve, Yılmaz'la ağabeyini de öldürmek istemişlerdir.

Ve, Reşo, Yılmaz'a doğrultulan namlunun üstüne atlamıştır.

Ve, Reşo bunu Yılmaz için değil, ağası için, ağasının kanı yerde kalmasın diye yapmıştır; çünkü Yılmaz'ın ağabeyi kurşun yemiş, cansız gibi yatmaktadır.

Ve, Yılmaz, delicesine koşturulan atın üstünde, kendisini bağına basmış kaçırırken gördüğü Reşo yüzünü hiç bir zaman unutmamıştır ve unutamayacaktır: Hani bir telâş vardır; içinde korku, kin, panik ve kurtarma hırsı karmakarışıktır; hani anneler duyar onu? Öyledir çatlatırcasına sürdüğü atın üstündeki Reşo yüzü. Ve, Yılmaz, o yüzü her